

Prayer Literature in Islam and Christianity with a Look at Augustine's Confessions and Safiha Sajjadiyeh

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Aurhors

Younes Jahangiri¹
Mozhgan Sarshar^{2*}

How to cite this article

Younes Jahangiri, Mzhgan Sarshar, Prayer Literature in Islam and Christianity with a Look at Augustine's Confessions and Safiha Sajjadiyeh, Journal of Quran and Medicine. 2023;8(1):50-60.

1. PhD student, Department of Quran and Hadith Sciences, Research and Sciences Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Quranic and Hadith Sciences, Research and Sciences Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (corresponding author).

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: Sarshar2008@gmail.com

Article History

Received: 2023/01/2314

Accepted: 2023/04/04

ABSTRACT

The purpose of writing this article is to examine the literature of asking for forgiveness or asking for forgiveness, confessing to sin and asking God to accept repentance and forgiveness from the servant in two books of Confessions and Safiha Sajjadiyeh. Analysis of Sajjadiyeh's book and Augustine's Confessions What kind of literature and in what axes can it be investigated? It has been written that the concepts mentioned in the two books have been widely discussed, and it can be conclusively stated that the majority of the literature of the two books is made up of concepts related to asking for forgiveness, asking for forgiveness, and confessing and confessing sins. From the linguistic point of view, the repetition of the concepts of asking for forgiveness and confession and confession of guilt is the dominant and common feature in the two books of Confessions and the Sahifah of Sajjadiyeh, as well as the expression of moral, educational and ideological concepts while expressing the concepts of asking for forgiveness is a common feature in the two works. In the following article, the apologetic concepts of both books have been examined and the main topics raised show that it is important that the themes of apologetics have been repeated a lot in both books, and the similarity of these repetitions and the way of talking to God are among other commonalities. Another characteristic that is seen more in the Sajjadiyyah and is more prominent is the issue of asking God not to commit sin.

Keywords: Safiha Sajjadiyah, Augustine's Confessions, Imam Sajjad, Saint Augustine, Prayer

ادبیات نیایش در اسلام و مسیحیت با نگاهی به

اعترافات آگوستین و صحیفه سجادیه

یونس جهانگیری¹

دانشجوی دکتری، رشته علوم قرآن و حدیث، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مژگان سرشار²

استادیار، گروه علوم قرآن و حدیث، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

چکیده

هدف از نگارش این مقاله بررسی ادبیات آموزش خواهی یا طلب مغفرت اعتراف به گناه و درخواست از خداوند برای پذیرش توبه و عفو از سوی بنده در دو کتاب اعترافات و صحیفه سجادیه می باشد. این مقاله در پاسخ به این سوال که در بررسی تطبیقی و تحلیلی صحیفه سجادیه و اعترافات آگوستین چه نوعی از ادبیات و در چه محور هایی قابل بررسی است؟ نگاشته شده است مفاهیم ذکر شده در دو کتاب به صورت گسترده ای مطرح شده اند و به صورت قاطع می توان بیان کرد که عمده ادبیات دو کتاب را مفاهیم مربوط به طلب مغفرت آموزش خواهی و اقرار و اعتراف به گناه تشکیل داده است. از منظر زبان شناختی تکرار مفاهیم آموزش خواهانه و اعتراف و اقرار به گناه وجه غالب و مشترک در دو کتاب اعترافات و صحیفه سجادیه است هم چنین بیان مفاهیم اخلاقی و تربیتی و عقیدتی در ضمن بیان مفاهیم آموزش خواهانه وجه مشترک در دو اثر است. در مقاله پیش رو مفاهیم آموزش خواهانه هر دو کتاب بررسی شده و عمده مباحث مطرح شده نشانگر این مهم هستند که در هر دو کتاب مضامین آموزش خواهانه به صورت فراوان تکرار شده اند هم چنین تشابه این تکرار ها و نحوه گفتگوی با خداوند از جمله اشتراکات دیگر است که بررسی شده اند مشخصه دیگر که بیشتر در صحیفه سجادیه به چشم می آید و پررنگ تر است مسئله درخواست از خداوند برای عدم ارتکاب به گناه می باشد به تعبیر دیگر درخواست مصون ماندن از خطا و گناه از اشتراکات دو کتاب است.

واژه های کلیدی: صحیفه سجادیه، اعترافات آگوستین، امام سجاد، آگوستین قدیس، نیایش

تاریخ دریافت: 1401/11/03

تاریخ پذیرش: 1402/01/15

* نویسنده مسئول: Sarshar2008@gmail.com

مقدمه

برخی از ادعیه صحیفه سجادیه به صورت کامل در باره این مفاهیم هستند به عنوان نمونه دعای نهم در شوق به آموزش و دعای دوازدهم در اقرار به گناه است که تماما در باره این مفاهیم هستند به جز این ادعیه اختصاصی در متن سایر ادعیه نیز به صورت مکرر به این مفهوم پرداخته شده است به عنوان نمونه در دعای اول که به نام دعا در حمد از خداوند نام گذاری شده است در یک از بند ها خداوند را به خاطر توفیق به توبه سپاس میکند (1).

کتاب اعترافات آگوستین قدیس که یکی از برجسته ترین و مهم ترین آثار او به شمار می آید، متنی غنی در اثبات تأثیرات گناه بر معرفت در اندیشه آگوستین است. علاوه بر این که می توان معنای معرفت و ماهیت گناه را از آن دریافت، به خوبی می توان دید که چگونه آگوستین گناه را مانعی جدی برای رسیدن به معرفت بیان میکند (2).

او در اعترافات هم می گوید که مراد خود را از معرفت روشن کند و نشان دهد که آن چه وی معرفت به حساب می آورد، تنها در سایه اشراق الاهی میسر شده است حقیقت هر کجا و به هر طریق که آشکار شود، یگانه تعلیم دهنده آن تویی. و از اندرون می جوشد، چرا که خداوند در اعماق قلب ما حضور دارد: (هر کجا که طعم حقیقت را می چشم خداوند همان جا است، او در اعماق قلب ما حضور دارد. در این مقاله فراز هایی از ادعیه را که در قالب مفاهیم فوق می گنجد بررسی و بر اساس شرح شارحان اثر تحلیل می نمایم (3).

2- ضرورت تحقیق

بررسی بینامتنی نیایش در ادعیه مسلمان و مسیحیت از جمله ضروریاتی است که تا کنون کمتر به آن پرداخته شده است در این مقاله هدف نگارندگان برطرف نمودن یکی از این ضرورت هاست وجود یک نقد لبینامتنی کمک بسیاری به دانش پژوهان رشته های تطبیقی بین دینی خواهد نمود (4).

3- متن

3-1- مفاهیم آموزش خواهانه در صحیفه سجادیه

3-1-1- سپاس گزاری از خداوند به علت توفیق توبه

فضل و احسان خداوند است که انسان را به سوی توبه رهنمون می کند اگر فضل و احسان خدا در این امر دخیل نباشد قطعا هیچ بنده ای توفیق دست یابی به آرامش را ندارد

وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي دَلَّنَا عَلَى التَّوْبَةِ الَّتِي لَمْ نُفْذِهَا إِلَّا مِنْ فَضْلِهِ ، فَلَوْ لَمْ نَعْتَدْ مِنْ فَضْلِهِ إِلَّا بِهَا لَقَدْ حَسَنَ بَلَاؤُهُ عِنْدَنَا ، وَ جَلَّ إِحْسَانُهُ إِلَيْنَا وَ جَسَمَ فَضْلُهُ عَلَيْنَا

و همه ستایش ها مخصوص خداست که ما را به بازگشت و توبه از گناه، راهنمایی کرد؛ توبه ای که آن را جز از طریق احسانش به دست نیاوردیم؛ و اگر از فضل و احسان بی شمارش، غیر این عنایت را که عبارت از بخشیدن نعمت توبه و بازگشت است، به حساب نیاوریم، محققاً آزمایشش درباره ما نیکو و احسانش در حق ما بزرگ و بخشش او بر ما عظیم است (5).

را عدم گردن نهادن به فرامین الهی و هم چنین ارتکاب به عوامل نهی شده را دلیل اصلی میدانند (9).
وَيَحْدُونِي عَلَى مَسْأَلَتِكَ تَفَضُّكَ عَلَيَّ مِنْ أَمْرِ بَوَّجْهِ إِلَيْكَ، وَ وَفَدَ بِحَسَنِ ظَنِّهِ إِلَيْكَ، إِذْ جَمِيعُ إِحْسَانِكَ تَفَضُّلٌ، وَإِذْ كُلُّ نِعْمِكَ أَمْرٌ، وَأَنْ جِهَ مَرَّ بِه سَوَى دَرْخَوَاسْتِ أَزْ تَوِ بِپِيشِ مِی بَرْد: إِحْسَانِ تَوَسْتِ بِه كَسَى كِه بَا نَيْتِ خَالِصِ بِه سَوَى تَوِ آمَدِ وَ بَا خَوْشِ گمانی اش به پیشگاه حضرتت وارد شد؛ زیرا تمام احسانت تفضُّلٌ و همه نعمتت، آغاز و ابتدایی از سوی تو نسبت به آفریده هاست.

سیس اضافه می کند که آنچه برای او اشتیاق درخواست از خداوند را مطرح می کند احسان و بخشش بی انتهای خداوندی است مددجوی کرمانشاهی در شرح خود بر صحیفه منظور صاحب صحیفه را این گونه شرح می دهد که، بیان موانع دعا و اجابت آن به طور کلی و عمومی است و بدین نکته اشاره دارد که عدم موفقیت در دعا، خود بزرگترین محرومیت است و از جمله موانعی به شمار می آید که در حرکت سالک به سوی خداوند اخلال ایجاد می کنند بنا بر این انسان باید آن موانع را یافته و در چاره جویی آنها بکوشد. او هم چنین در ادامه شرح خود توضیح می دهد که این گونه از دعا جنبه آموزش به دیگران داشته و منظور از حالاتی که توسط مولف توصیف شده اند حالات خود مولف نیست. (10)

3-1-4- ترسیم حالات بنده طالب بخشش

در این قسمت بر اینم تا حالات مولف صحیفه در هنگام آموزش خواهی از خداوند را تحلیل نماییم این مهم که مولف در حالت دعا و درخواست بخشش چه حالاتی را به نمایش می گذارد حالاتی که می توان از آنها به عنوان آموزش به سایر مسلمانان نام برد.

3-1-4-1- درخواست با حالت تواضع و شرمساری و تاکید بر اقرار به گناه

انسانی که در پیشگاه خدا قرار می گیرد و خداوند را مخاطب سخن خود قرار می دهد، باید ادب ارتباط با خداوند را رعایت نموده و در خور مقام خداوندی خواسته خود را مطرح نماید. بنا بر این مولف صحیفه در کمال تواضع و در حالی که تاکید بر اقرار به گناه دارد، از عزت و بلندی مقام پروردگار سخن می گوید.
فَهَا أَنَا ذَا، يَا إِلَهِي، وَأَقِفُ بَبَابِ عِزِّكَ وَوُقُوفِ الْمُسْتَسَلِمِ الدَّلِيلِ، وَ سَأَلْتُكَ عَلَى الْحَيَاءِ مِنْ سِوَالِ الْبَائِسِ الْمُعِيلِ
ای معبود من! اینک منم که به پیشگاه عزتت ایستاده ام؛ ایستادن فرمانبردار خوار و بر اساس حیا و شرمم از تو درخواست کننده ام، درخواست کننده بی نوای عیالوار (11).

براساس روایاتی که در احادیث شیعه از حالت لازم برای پذیرفته شدن دعا ذکر شده است پشیمانی از گناه شرط اصلی ذکر شده است. مولف صحیفه در توصیف بنده ای که به درگاه پروردگار جهت آموزش روی آورده است خود را اینگونه توصیف می کند فرمانبردار، متواضع، و شرمسار در برابر پیشگاه خداوندی.

3-1-4-2- اقرار به گناه

مولف صحیفه در این دعا که نخستین دعای صحیفه است پس از حمد و ستایش خدا مجدداً خدا را شکر می کند به علت اینکه توفیق توبه را به واسطه احسان و کرم خود به بندگانش عطا کرده است در واقع قبل از ستایش خدا به دلیل پذیرش توبه خداوند را حمد می کند به خاطر اینکه توفیق توبه را به اهل توبه عطا نموده است. از نظر مولف صحیفه یکی از دلایلی که بنده باید به خاطر آنها پروردگار را ستایش کند عظمت پروردگاری است که بنده را توفیق توبه می دهد (6).

2-1-3- دوری از پیامبر عامل ارتکاب به گناه

در باور صاحب صحیفه عوامل مهمی می تواند در نزدیک شدن یا دور شدن از مقام توبه دخیل باشند
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ ارْزُقْنَا حَسَنَ مَصَاحِبَتِهِ، وَ اعْصِمْنَا مِنْ سُوءِ مَفَارِقَتِهِ بَارْتِكَابِ جَرِيرَةٍ، أَوْ اقْتِرَافِ صَغِيرَةٍ أَوْ كَبِيرَةٍ
خدا! بر محمد و آلش درود فرست و رفاقت و هم نشینی با این روز را نصیب ما گردان و ما را از بد جدا شدن با او، همراه دست زدن به گناه و ارتکاب معصیت کوچک یا بزرگ، حفظ کن (7).
در این فراز از دعا صاحب صحیفه درخواست توفیق هم نشینی و در واقع پیروی از پیامبر را از خدا خواسته و دوری از پیامبر را یکی از علت های گرفتار شدن انسان به گناه می داند
در همه ادیان ابراهیمی و به خصوص دین اسلام و مذهب تشیع مسئله ولی یا راس امور بسیار مهم است در اسلام پیامبر به عنوان انسان کامل و سرپرست جامعه محور همه امور به حساب می آید دوری از این محور باعث ارتکاب انسان به گناه می شود.

3-1-3- علت گرایش به سوی دعا و درخواست از خداوند برای بخشش

حرکت به سوی خداوند جهت آمرزیده شدن و برآورده شدن حاجات، مستلزم حالاتی است که صاحب صحیفه آنها را در ادعیه خود تشریح کرده است (8).
اللَّهُمَّ إِنَّهُ يَحْجِبُنِي عَنْ مَسْأَلَتِكَ خِلَالِ ثَلَاثٍ، وَ تَحْدُونِي عَلَيْهَا خَلَّةٌ وَاحِدَةٌ
خدا!، مسلماً سه خصلت، مرا از درخواست از حضرتت مانع می شود؛ و یک خصلت، مرا به جانب درخواست از تو پیش می برد.
آن سه خصلتی که مانع درخواست من می باشد این است یَحْجِبُنِي أَمْرٌ أَمَرْتُ بِهِ فَأَبْطَأْتُ عَنْهُ، وَ نَهَيْتَنِي عَنْهُ فَاسْرَعْتُ إِلَيْهِ، وَ نِعْمَةٌ أَنْعَمْتَ بِهَا عَلَيَّ فَقَصَّرْتُ فِي شُكْرِهَا. کار خوبی که مرا به آن فرمان دادی و من در انجامش کندی کردم؛ کار زشتی که مرا از آن بازداشتی و من در ارتکابش شتاب ورزیدم؛ نعمتی که به من دادی و من در سپاس گزاریش کوتاهی کردم.

مولف در این قسمت انجام کار های منع شده از سوی پروردگار، انجام ندادن اموری که به آنها سفارش شده و عدم شکر نعمت را موانعی برای عدم درخواست بخشش از سوی خداوند می داند. در تفسیری که از صحیفه سجاده نگاهشته شده در شرح این فراز از دعا موانع رسیدن به مقام اعتراف و آمرزیده شدن از جانب پروردگار

اگرچه اقرار به عجز و شرمساری از اجزای خواش طلب کننده هستند اما یاد آوری احسان و بخشش معبود نیز بخشی از مفاهیم آموزش خواهانه را به تصویر می کشد.

مُفْرِكٌ لَكَ يَا بَنِي لَمْ أَسْتَسْلِمُ وَقْتُ إِحْسَانِكَ إِلَّا بِالْإِقْلَاعِ عَنْ عَصِيَانِكَ ، وَلَمْ أَخْلُ فِي الْحَالَاتِ كُلِّهَا مِنْ أَمْتَانِكَ .

اقرار دارم به این که هنگام احسانت، جز برکنار ماندن از نافرمانی ات، فرمانی نبرده ام؛ و در تمام حالات از نیکی و احسانت، بی بهره نبودم .

این فراز از دعا اقرار به احسان خداوندی و امید بخشش به واسطه احسان اوست (12).

3-4-1-3- کافی نبودن اعتراف در آموزش طلبی

مطرح نمودن چند سوال در زمینه اعتراف به صورت استفهام انکاری از سوی مولف صحیفه بیانگر این نکته است که در فرایند آموزش طلبی اقرار به گناه یکی از شروط بخشیده شدن از جانب پروردگار است اما به تنهایی کافی نیست.

فَهَلْ يَنْفَعُنِي ، يَا إِلَهِي ، إِفْرَارِي عِنْدَكَ بِسُوءِ مَا أَكْسَبْتُ وَهَلْ يَنْجِينِي مِنْكَ اعْتِرَافِي لَكَ بِقَبِيحِ مَا ارْتَكَبْتُ أَمْ أُوجِبُ لِي فِي مَقَامِي هَذَا سَخَطَكَ أَمْ لَزِمَنِي فِي وَقْتِ دُعَايَ مَقْتِكَ .

ای معبود من، اقرارم نزد تو به زشتی اعمالی که مرتکب شده ام، آیا برایم سودی خواهد داشت؟ و اعترافم به محضر حضرتت به بدی کرداری که از من صادر شده، آیا مرا از عذاب تو نجات خواهد داد؟ یا در این وضعی که هستم، خشم و غضبت را بر من حتم و واجب کردی؟ یا در وقت درخواستم، دشمنی ات ملازم من گشته؟ (13).

اقرار کننده به زشتی اعمال در حالی که با صورت پرسش از خداوند به این نکته اشاره میکند که تنها اقرار کردن بنده سودی ندارد بلکه آنچه موجب پذیرفتن درخواست بنده از سوی پروردگار است لطف خداست.

4-4-1-3- امید همراه با خوف

اگر چه بنده خواهان آموزش، در حالت خوف به سر می برد اما در عین حال نباید از الطاف خداوندی نا امید گردد.

سُبْحَانَكَ ، يَا إِلَهِي ، لَمْ أَيْسُ مِنْكَ وَ قَدْ فَتَحْتَ لِي بَابَ التَّوْبَةِ إِلَيْكَ ، بَلْ أَقُولُ مَقَالَ الْعَبْدِ الدَّلِيلِ الظَّالِمِ لِنَفْسِهِ الْمُسْتَخَفِّ بِحُرْمَةِ رَبِّهِ

پاک و منزهی، از تو ناامید نمی شوم و حال آن که در توبه به محضر حضرت را به رویم گشوده ای؛ بلکه سخن می گویم، سخن بنده ای خوار، بنده ای ستم کننده به خویش، بنده ای که حرمت پروردگارش را سبک شمرده

حالت دیگری که مولف صحیفه از انسان در حال بازگشت به سوی خدا ترسیم می کند نا امید نبودن از بخشایش خداوندی است در صورت دیگر یکی از شروط بخشایش توبه ناامید نبودن از بخشایش خداست (14).

3-4-1-5- اطمینان به بخشش از سوی خداوند

در کنار اقرار به خطا و گناه، اطمینان داشتن نسبت به این مسئله که هیچ وجودی جز خداوند درت بخشایش و آمرزش را ندارد از جمله

مواردی است که خواننده آموزش در دعای خود بیان می کند
وَهَا أَنَا ذَا بَيْنَ يَدَيْكَ صَاغِرًا ذَلِيلًا خَاضِعًا خَاشِعًا خَائِفًا ، مُعْتَرِفًا بِعَظِيمِ مِنَ الذُّنُوبِ تَحَمُّلُهُ ، وَ جَلِيلِ مِنَ الْخَطَايَا اجْتِرَمْتَهُ ، مُسْتَجِيرًا بِصَفْحِكَ ، لَأَنذَأُ بِرَحْمَتِكَ ، مُوقِنًا أَنَّهُ لَا يُجِيرُنِي مِنْكَ مُجِيرٌ ، وَ لَا يَمْنَعُنِي مِنْكَ مَانِعٌ .

اینک منم که در برابرت قرار دارم؛ خوار، ذلیل، فروتن، متواضع، ترسان و معترف به گناهان بزرگی که بر دوش برداشته ام و خطاهای سنگینی که مرتکب شده ام، در حالی که به رحمت پناهنده ام و به رحمت متمسکم. یقین دارم که امان دهنده ای مرا از عذابت امان نمی دهد و بازدارنده ای مرا از کيفرت باز نمی دارد .

مولف صحیفه در ضمن گفتگوی با خداوند این مسئله را مطرح می کند که آنچه انسان را از عذاب خداوندی نجات می دهد تنها بخشایش خداست و هیچ موجود یا هیچ عامل دیگری نمی تواند در این بخشایش تاثیر داشته باشد (15).

3-4-1-6- ابراز ندامت و پشیمانی

در کنار شرایطی و کواردی که توسط استغفار کننده ایراد می شو

ابراز ندامت قلبی و پشیمانی از گناه نیز بسیار مهم است
الَّذِي عَظَمْتُ ذُنُوبَهُ فُجِلْتُ ، وَ أَدْبَرْتُ أَيَّامَهُ فَوَلَّتْ حَتَّى إِذَا رَأَى مَدَّةَ الْعَمَلِ قَدْ انْقَضَتْ وَ غَايَةَ الْعُمُرِ قَدْ أَنْتَهَتْ ، وَ أَيْقَنُ أَنَّهُ لَا مَحِيصَ لَهُ مِنْكَ ، وَ لَا مَهْرَبَ لَهُ عِنْدَكَ ، تَلَقَّاكَ بِالْإِنَابَةِ ، وَ أَخْلَصَ لَكَ التَّوْبَةَ ، فَقَامَ إِلَيْكَ بِقَلْبٍ طَاهِرٍ نَقِيٍّ ، ثُمَّ دَعَاكَ بِصَوْتِ حَائِلٍ خَفِيِّ .

بنده ای که گناهانش بزرگ شده و روی هم انباشته گشته و روزگارش از او روی گردان شده و به او پشت کرده تا جایی که چون نظر می کند، می بیند زمان عمل سپری شده و نهایت عمر به پایان رسیده؛ و یقین می کند که برای او گریزگاهی از عذابت و پناهگاهی از کيفرت وجود ندارد. همراه انابه و ناله با حضرتت روبه رو می شود و بازگشت و توبه را برای تو خالص می کند، پس با دلی پاک و پاکیزه در پیشگاهت می ایستد؛ سپس با ناله ای سوزناک و آهسته تو را می خواند (16).

حسرت بر گذشته و پشیمانی از اعمال مرتکب شده باعث می شود بنده ای که به درگاه بخشایش پروردگار روی آورده با ناله های برآمده از عمق وجود و با هستگی پروردگار را ندا می دهد.

3-4-1-7- خشوع در برابر عظمت خداوند و درخواست با حالت

عاجزانه

خواندن پروردگار با اوصاف جلالی و رحمانی از نکته هایی است که در مناجات ها و ادعیه به کار رفته و صحنه های زیبایی شناسانه ای را به وجود آورده است

قَدْ تَطَاطَأَ لَكَ فَانْحَنِي ، وَ نَكَسَ رَأْسَهُ فَانْتَنِي ، قَدْ أَرَعَشْتَ حَشِيئَتَهُ رَجْلِيهِ ، وَ غَرَقْتَ دَمُوعَهُ خَدْيِيهِ ، يَدْعُوكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ، وَ يَا أَرْحَمَ مَنْ أَنْتَابَهُ الْمُسْتَرْحِمُونَ ، وَ يَا أَعْطَفَ مَنْ أَطَافَ بِهِ الْمُسْتَغْفِرُونَ ، وَ يَا مَنْ عَفُوهُ أَكْثَرُ مِنْ تَقَمَّتِهِ ، وَ يَا مَنْ رِضَاهُ أَوْفَرُ مِنْ سَخَطِهِ .

و اموری که از تو خواستم، روا کردنش برای تو آسان است؛ دعایم را مستجاب کن، ای پروردگار جهانیان! (19)

3-1-4-11- بنده مشتاق به آموزش پروردگار

اشتیاق به آموزش در کنار سایر موارد ذکر شده از جمله شرایطی است که بنده آموزش خواه باید داشته باشد
اللَّهُمَّ إِلَيَّ مَغْفِرَتِكَ وَفِدَتِي، وَإِلَى عَفْوِكَ قَصِدْتُ، وَإِلَى تَجَاوُزِكَ
اشْتَقْتُ، وَبِفَضْلِكَ وَتَقْتِي، وَبِغَيْبِ عُنْدِي مَا يُوجِبُ لِي مَغْفِرَتَكَ،
وَلَا فِي عَمَلِي مَا اسْتَحِقُّ بِهِ عَفْوُكَ، وَ مَا لِي بَعْدَ أَنْ حَكَمْتُ عَلَيَّ
نَفْسِي إِلَّا فَضْلُكَ، فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدًا وَآلَهُ، وَ تَفَضَّلْ عَلَيَّ. (20)

3-1-4-12- حسرت بر ارتکاب گناه

مؤلف حالات خود را برای خداوند ترسیم می کند و با اظهار به ناتوانی و اقرار به ارتکاب گناه از خداوند طلب آموزش می کند
فَمَثَلُ بَيْنِ يَدَيْكَ مُتَضَرِّعًا، وَ غَمَضُ بَصَرِهِ إِلَى الْأَرْضِ مُتَخَشِّعًا، وَ
طَاطَأُ رَأْسِهِ لِعَزَّتِكَ مَتَذَلِّلًا، وَ ابْتِكُ مِنْ سِرِّهِ مَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنْهُ
خُضُوعًا، وَ عَدَدُ مِنْ ذُنُوبِهِ مَا أَنْتَ أَحْصَى لَهَا خَشُوعًا، وَ اسْتِغَاثُ بِكَ
مِنْ عَظِيمٍ مَا وَقَعَ بِهِ فِي عِلْمِكَ وَ قَبِيحٍ مَا فَضَحَهُ فِي حُكْمِكَ مِنْ
ذُنُوبٍ أَدْبَرْتُ لِدَانَتِهَا فَذَهَبْتُ، وَ أَقَامْتُ تَبَاعَتَهَا فَلَزِمْتُ.

پس با حال زاری و ذلت پیش رویت ایستاده و از روی تواضع و فروتنی دیده‌اش را به سوی زمین انداخته و سرش را در برابر عزتت، ذلیلانه به زیرافکنده؛ و خاضعانه رازش را که تو از او به آن داناتری، برای آشکار ساخته؛ و خاشعانه گناهانش را که حضرتت به تعدادش آگاه‌تر است برشمرده؛ و برای نجات از گناهان بزرگی که برای مرتکب شونده‌اش در علم تو، عین هلاکت است؛ و زشتی اعمالی که در عرصه قضا و قدرت او را رسوا کرده، به فریادرسی و طلب یاری برخاسته؛ همان گناهایی که روزگار لذت‌هایش پشت کرده و از بین رفته و پیامدهای زیان بخشش به جا مانده و گریبان‌گیر شده. (15)

3-1-5- ترسیم چهره بخشاینده پروردگار

تا کنون بررسی کردیم که علت رجوع بنده برای بخشایش به سمت خداوند از طرف صاحب صحیفه چیست و در ادامه توضیح دادیم که مؤلف چه حالاتی از بنده خواهان آموزش را در اثر خود ترسیم میکند اکنون به بررسی ویژگی‌ها یا حالت ترسیم شده از خداوند بخشایشگر میپردازیم. این که صاحب صحیفه چه تصویری از خداوند را ارائه نموده است. (14)

3-1-5-1- خداوند تبدیلگر سیئات به حسنات

مؤلف در این قسمت عظمت پروردگار را در تبدیل سیئات به حسنات ترسیم میکند
يَا نَافِلَ الْعُدَّةِ، يَا وَفَى الْقَوْلِ، يَا مَبْدَلَ السَّيِّئَاتِ بِأَضْعَافِهَا مِنَ الْحَسَنَاتِ
إِنَّكَ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ.

در حالی که در برابر، سر تواضع و فروتنی پایین انداخته تا جایی که از شدت فروتنی خمیده گشته؛ و از خواری سر به زیر افکنده، به طوری که قامت راستش کج شده؛ بیم و ترسش از عظمت تو، قدم‌هایش را به لرزه انداخته و اشک‌هایش صفحه رخسارش را فراگرفته؛ تو را با این جملات می‌خواند: ای مهربان‌ترین مهربانان! و ای رحیم‌ترین کسی که درخواست‌کنندگان رحمت به او توجه می‌کنند و ای بامحبت‌ترین کسی که آموزش خواهان گرد او گردند و ای آن‌که گذشتش از انتقامش بیشتر و خشنودیش از خشمش افزون‌تر است (17).

3-1-4-8- حسرت و پشیمانی از ارتکاب به گناه

این فراز از دعا نیز ناظر بر اعتراف و شرمگین بودن از کرده‌های فرد آموزش خواه است
أَتُوبُ إِلَيْكَ فِي مَقَامِي هَذَا تَوْبَةَ نَادِمٍ عَلَى مَا فَرَطَ مِنْهُ، مُشْفِقٍ مِمَّا
اجْتَمَعَ عَلَيْهِ، خَالِصِ الْأَحْيَاءِ مِمَّا وَقَعَ فِيهِ.
خدایا! در این مقام و وضعی که هستم، به درگاہت توبه می‌کنم؛ توبه پشیمانی که بی‌اختیار، گناهایی از او سرزده و از آنچه بر سرش آمده، در وحشت و ترس است؛ و از امور زشتی که در آن افتاده، خالصانه شرمگین است.

3-1-4-9- ترسیم احوال و صفت‌های معبود

یک معبود به هنگام آموزش خواهی از چه چیز بیزار است این مهم در کنار مهم دیگر یعنی توفیق توبه از طرف پروردگار در این فراز از دعا آمده است
وَ أَنَا أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِنْ أَنْ أَسْتَكْبِرَ، وَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُصْرَّ، وَ
أَسْتَغْفِرُكَ لِمَا قَصَرْتُ فِيهِ، وَ أَسْتَعِينُ بِكَ عَلَى مَا عَجَزْتُ عَنْهُ وَ مِنْ
از این که در برابر تو سرکنشی کنم، بیزارم؛ و از این که بر گناه پافشاری و رزم، به تو پناه می‌آورم؛ و نسبت به آنچه کوتاهی کردم، از تو آموزش می‌خواهم؛ و بر آنچه از انجامش ناتوانم، از تو یاری می‌طلبم. (18)

3-1-4-10- خوف از خدا به دلیل ارتکاب گناه

(حضرت امام محمد باقر علیه السلام فرمود: بخدا قسم، خدا از مردم جز دو خصلت و خوی نخواست: بنعمتها اعتراف کنند که برای ایشان می‌افزاید، و بگناهان اقرار نمایند که آنها را از آنان می‌آمرد، و هم از آن حضرت رسیده که فرمود: سوگند بخدا از گناهان نمیرهد جز کسیکه «بدرگاه خدای تعالی» اقرار نماید
وَلَا أَخَافُ عَلَى نَفْسِي إِلَّا إِيَّاكَ، إِنَّكَ أَهْلُ التَّقْوَى وَ أَهْلُ الْمَغْفِرَةِ،
صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدًا وَ آلَ مُحَمَّدٍ، وَ اقْضِ حَاجَتِي، وَ انْجِعْ طَلْبَتِي، وَ اغْفِرْ
ذُنُوبِي، وَ آمِنْ خَوْفَ نَفْسِي، إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَ ذَلِكَ عَلَيْكَ
يَسِيرٌ، آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ
من بر خود به غیر از تو نمی‌ترسم، تو اهل تقوا و آمرزشی، بر محمد و آل محمد درود فرست و حاجتم را روا کن و خواسته‌ام را برآور و گناهم را ببامرز و ترسم را ایمنی ده؛ همانا تو بر هر چیز توانایی

ای که وعده‌ات تحقق می‌یابد و عهدت قرین وفاست! ای که بدی‌ها را، به چندین برابر به خوبی‌ها تبدیل می‌کنی! همانا تو صاحب احسان و بخشش عظیمی.

اشاره بفرمایش خدای تعالی الا مَنْ تَابَ وَ آمَنَ وَ عَمَلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ «جز آن‌انکه توبه کنند و ایمان آورند و عمل نیکو انجام دهند پس خدا گناهان آنها را بتوابعها تبدیل گرداند» و تبدیل گناه به چندین برابرش از ثواب را سبب آنست که چون سیئه و گناه بنده بحسنه و ثواب تبدیل شود چنان است که حسنه‌ای بجا آورده و خدای تعالی فرموده مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا یعنی هر که کار نیکو کند او را ده برابر آن خواهد بود که تو صاحب احسان و نیکی بزرگ می‌باشی.

3-1-5-2- خداوند با عظمت آفریننده شگفتی‌های بی پایان در واقع ارتکاب گناه در برابر کسی که صاحب هستی و شگفتی‌های آن است گستاخی در برابر مقام پروردگار است.

يَا مَنْ لَا تَنْقُضِي عِبَادَتِي عِظَمَتَهُ، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ احْجِبْنَا عَنِ الْإِلْحَادِ فِي عِظَمَتِكَ
ای آن‌که شگفتی‌های عظمتش به پایان نمی‌رسد! بر محمد و آلش درود فرست و ما را از سرکشی و ستیزگی در برابر بزرگی‌ات، حائل و مانع باش. چون ارتکاب گناه و عدول از حق، خود یک نوع جور است نسبت بعظمت خالق

3-1-5-3- پروردگاری که بندگان را به توبه دعوت می‌کند صاحب صحنه هم زمان با اینکه از خداوند چهره با شکوه را به نمایش می‌گذارد که بنده خواستار آمرزش باید به او پناه ببرد. رحمت خداوند را یاد آور می‌شود و این نکته را در ویژگی‌های خداوند ترسیم می‌کند که ستایش مخصوص خدایی که بندگان را به توبه دعوت می‌کند خداوندی که کمیت اعمال بندگان را نمی‌سنجد بلکه از روی لطف پاداش بزرگ در قبال عمل نیک اندک بندگان عطا می‌نماید. و همچنین به این نکته اشاره کرده است که خداوند ضمانت کرده است تا دعای بندگان را اجابت کند.

و يَا مَنْ تَحَمَّدَ إِلَيَّ خَلَقَهُ بِحُسْنِ التَّجَاوُزِ، وَ يَا مَنْ عَوَّدَ عِبَادَهُ قَبُولَ الْإِنَابَةِ، وَ يَا مَنْ اسْتَصْلَحَ فَاسِدَهُمْ بِالتَّوْبَةِ وَ يَا مَنْ رَضِيَ مِنْ فَعْلِهِمْ بِالْيُسْرِ، وَ يَا مَنْ كَفَى قَلِيلَهُمْ بِالْكَثِيرِ، وَ يَا مَنْ ضَمِنَ لَهُمْ إِجَابَةَ الدَّعَاءِ، وَ يَا مَنْ وَعَدَهُمْ عَلَى نَفْسِهِ بِتَفْضُلِهِ حَسَنَ الْجَزَاءِ.

و ای آن‌که باگذشت نیکویش ستوده بودنش را به مخلوقش می‌نماید و بندگان را به پذیرفتن توبه عادت می‌دهد؛ و اصلاح شدن تبه‌کارشان را به توبه می‌خواهد و ای آن‌که از عمل بندگان، به اندکش خشنود است و عمل اندک آنان را پاداش فراوان می‌دهد؛ و ای آن‌که اجابت دعایشان را ضامن شده؛ و به احسانش، پاداش نیکو را به آنان وعده داده. (11)

3-1-5-4- خداوند پذیرای عفو بندگان به نوعی مولف در این فراز به خداوند یادآور میشود که بندگان گناه کارتر و ستم کارتر را بخشیده است در نتیجه بخشش او برای خداوند امکان پذیر است.

مَا أَنَا بِأَعْصَى مِنْ عَصَاكَ فَغَفَرْتَ لَهُ، وَ مَا أَنَا بِأَلْوَمَ مِنْ اعْتَدَرَ إِلَيْكَ فَقَبِلْتَ مِنْهُ، وَ مَا أَنَا بِأَظْلَمَ مِنْ تَابَ إِلَيْكَ فَعَدَّتْ عَلَيْهِ.

خدایا من نه از گناهکارترین گناهکارانم که او را آمرزیده‌ای و نه از نکوهیده‌ترین کسانی که از پیشگاهت عذر خواسته‌اند و تو عذرشان را پذیرفته‌ای و نه از ستم کارترین کسانی که به سويت بازگشته‌اند و تو بازگشتشان را قبول کرده‌ای.

3-1-5-5- خداوندی دوستدار توبه کنندگان مولف اشاره می‌کند که به رحمت پروردگار آشناست و یقین دارد که بخشیدن اعمال زشت بندگان برای خداوند امر دشواری نیست. عَالِمٌ لَيْكَ، بَانَ الْغَفْوُ عَنِ الذَّنْبِ الْعَظِيمِ لَا يَتَعَاظَمُكَ، وَ أَنْ التَّجَاوُزَ عَنِ الْأَثْمِ الْجَلِيلِ لَا يَسْتَضْعِبُكَ، وَ أَنْ اِحْتِمَالَ الْجَنَابَاتِ الْفَاحِشَةِ لَا يَتَكَادَرُكَ، وَ أَنْ أَحَبَّ عِبَادَكَ إِلَيْكَ مِنْ تَرَكَ الْاِسْتِكْبَارَ عَلَيْكَ، وَ جَانِبَ الْأَصْرَارِ، وَ لَزِمَ الْاِسْتِغْفَارَ.

دانایم به این که گذشت از گناه بزرگ، در نظرت بزرگ نمی‌آید؛ و بخشیدن معصیت‌گران بر تو سخت نمی‌باشد؛ و تحمل جنایات زشت و ناپسندی که از مردم بدکار صادر می‌شود، تو را به مشقت و زحمت نمی‌اندازد؛ و آگاهم به این که محبوب‌ترین بندگان نزد تو کسی است که از سرکشی و تکبر نسبت به تو دست بردارد و از پافشاری بر گناه دوری کند و استغفار را بر خود واجب بداند.

3-1-5-6- خداوند قادر بر بخشایش در این فراز از دعا ضمن بر شمردن اوصاف خداوند در بخشش گناهان ابراز امیدواری کرده و می‌گوید یقین دارد که از جانب خداوند آمرزیده می‌شود.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ هَبْ لِي مَا يَجِبُ عَلَيَّ لَكَ، وَ عَافِنِي مِمَّا اسْتَوْجِبُهُ مِنْكَ، وَ اجْرِنِي مِمَّا يَخَافُهُ أَهْلُ الْاِسَاءَةِ، فَإِنَّكَ مَلِيٌّ بِالْعَفْوِ، مَرْجُوٌّ لِمَغْفَرَةِ، مَعْرُوفٌ بِالتَّجَاوُزِ، لَيْسَ لِحَاجَتِي مَطْلَبٌ سِوَاكَ، وَ لَا لِذَنْبِي غَافِرٌ غَيْرُكَ، حَاشَاكَ

خدایا! بر محمد و آلش درود فرست و حقوقی که بر عهده من داری بر من ببخش و از عذابی که از جانب تو سزاوار آنم، مرا به سلامت دار؛ و از اموری که بدکاران از آن می‌ترسند، پناهم ده؛ مسلماً به گذشت از گناهکار قدرت داری؛ و برای آمرزش، مورد امیدی؛ به چشم پوشی از گناه معروفی، برای حاجتم محل طلبی جز تو نیست و برای گناهان آمرزنده‌ای غیر تو وجود ندارد، حاشا که چنین نباشی.

3-1-5-7- خداوند تنها امید گناه کاران «مولف در این دعا که برای طلب عفو و آمرزش گناهان انشا نموده است، با تعبیرهای دلنشین و عبارتهای دلانگیز در صدد استرحام و جلب رحمت بی‌انتهای حضرت حق - جل جلاله - برای عفو و گذشت از بندهی گناهکار است و برای این منظور، بیشتر از فقر ذاتی بنده و نیاز همه جانبه و مبرم او به پروردگار از سویی و از سوی دیگر از غنای مطلق و فضل و کرم حضرت خداوندی به عنوان دستمایهی آمرزش و عفو، سخن رفته است.»
اللَّهُمَّ يَا مَنْ بِرَحْمَتِهِ يَسْتَعِيثُ الْمُذْنِبُونَ خدایا! ای آنکه گناهکاران از رحمتش یاری می‌خواهند (17)

3-2-2- آموزش خواهی در اعترافات آگوستین

3-2-4- سپاسگزاری از خداوند بخشایشگر
خداى را از بابت عفو گناهانی که مرتکب شده است و نیز گناهانی که از آنها بازداشته شده است، سپاس می‌گزارد. من مدیون لطف و رحمت توام که با آن گناهانم چون یخ آب شدند و نیز از بابت گناهان ناکرده به زیر دین توام. من که جنایت را برای نفس جنایت دوست داشته‌ام، دیگر چه‌ها که نکرده‌ام تو تمام خطاهای مرا بخشوده‌ای. من اعتراف می‌کنم؛ هم آن معاصی‌ای را که به میل خود مرتکب شده‌ام و هم آن گناهانی را که به لطف تو مرتکب نشده‌ام. این مفهوم مطرح شده در کتاب آگوستین خطا بودن و اشتباه بودن گناه را بیشتر از آن جهت می‌داند که مرتکب به گناه گناه را نه از روی ناچاری یا موارد دیگر بلکه به دلیل لذت بردن از گناه انجام داده است. سرت کردم. از سرت، جز هوس، و از گناه، جز لذت، قصدی نداشتم. (13)

3-2-5- خوف از مرگ یکی از دلایل گرایش به سوی آموزش خواهی

در کتاب آگوستین یکی از دلایل گرایش و رغبت به سوی آموزش خوف از مرگ است. حمد و ثنا بر تو باد، ای سرچشمه رحمت. من بی‌نوا تر می‌شدم و تو خود را به من نزدیکتر می‌کردی. این دست تو بود که مرا از گل و لای بیرون کشید و تظهير داد. فقط خوف از مرگ و هراس از روز داوری بازپسین مرا از هرچه فرو رفتن در منجلاب شهوات جوانی بازداشت.

آگوستین در توصیف خوف از مرگ قلب خود را این چنین ترسیم کرده است قلبی که از گزنده ترین مشقات در اثر هراس از مرگ و جست و جوی عبث حقیقت سنگین بود. و همزمان با این توصیف ایمان به کلیسای کاتولیک را دلیل قوت قلب خود می‌داند با این حال، در این قلب باقوت و استحکام، ایمان به کلیسای کاتولیک مسیح تو، سرور و منجی ما، جای گرفته بود.

3-2-6- آموزیده شدن به دلیل شفاعت عیسی ع

یکی از آموزه‌هایی که آگوستین در اعترافات مطرح میکند وجود عیسی مسیح ع به منزله فرزند و هدیه‌ای از طرف خداوند است تا شفاعت کننده گناهکاران باشد. ای پدر مهربان! تو ما را دوست داری. تو یگانه فرزندت را بر ما گناهکاران بخشیدی و او را از رسالت معاف نکردی! چقدر بر ما مهر ورزیدی؛ بر ما مردمی که این فرزند «هرگز تجاوزگری مان را باور نداشت» و نافرجام، تا هنگامه‌ی مرگ، بر صلیب به آنان خدمت کرد. تنها او در میان مردگان آزاد است و توان آن را دارد که حیانتش را «بگذارد» و یا «برگیرد» در برابر تو، او برای ما، هم فاتح بود و هم قربانی. و چون قربانی شد، ظفر یافت. در پیش گاه تو، او برای ما هم قربانی کننده بود و هم قربانی. او خود قربانی شد، ولی قربانی کننده هم او بود. او که از تو به وجود آمده بود، خود را نیز اسیر و برده‌ی ما کرد. فرزند تو در حقیقت از ما بندگانی ساخت. با مطرح نمودن این اوصاف از مسیح ع اس که آگوستین امید دارد گناهانش به واسطه او بخشیده شوند. بی دلیل نیست که بر تو رجای و اتق دارم که رذایل مرا به دست او

3-2-1- اقرار به گناه و امیدواری به بخشش
آگوستین با طرح سوالاتی به حالت استفهام انکاری با خداى خود به راز و نیاز پرداخته و ضمن اقرار به گناه در ترسیم صورت خداوند میگوید که اگر با عدالت خود رفتار کنی من هیچ گاه بخشوده نمی‌شوم و اینگونه از امیدواری خود به بخشش از طرف پروردگار سخن میگوید.

آیا نزد تو، به مثابه‌ی خصم خود، گناهانم را شرح نداده‌ام و تو آیا «آلایش گناهان مرا مورد عفو و رحمت قرار نداده‌ای؟» «مرا با تو سر مناقشه نیست» تویی که سراپا حقیقتی و از خوف این که مبدا بی عدالتی من علیه خود دروغ ساز کند، نمی‌خواهم خود را به خطا درافکنم. نه! مرا ابدأ با تو سر مناقشه نیست. چه، اگر تو بخواهی از نزدیک، بی عدالتیهای ما را به جستجوی عدل خود بسنجی، پروردگارا پروردگارا کیست که تاب عقوبت تو را بیاورد. (19)

3-2-2- احساس شرم از گناهان کودکی

در باور آگوستین بشر از ابتدا گناهکار متولد می‌شود و این از خصوصیات بشر است. چیزی نمانده بود با آن بار معاصی که در برابر تو بر نفس خود و دیگران روا داشته بودم، روانه‌ی دوزخ شوم؛ گناهان زیاد و متعددی که بر زنجیره‌ی گناه اولیه افزوده می‌شدند؛ «گناهی که بر اثر آن، همگی ما در آدم ابوالبشر مرگ را سر می‌سپاریم».

ویژگی که عامل اصلی آن در باور آگوستین خود انسان است و به همین جهت احساس شرم می‌کند و همچنان به صورت طرح پرسش های استفهام گونه با خداى خود راز و نیاز می‌کند.

چرا که تو خالق اوبی، نه خالق گناهان درون او پس چه کسی گناهان ایام طفولیت مرا به یادم خواهد آورد؟ اگر نطفه‌ی من به ستم منعقد شده باشد چه؟ اگر مادرم به گناه مرا بارور شده باشد چه؟ (20)

به غیر از باور خطاکار متولد شدن انسان در باور آگوستین خطاهای دوران کودکی همچون نافرمانی از والدین یا معلمان نیز گناه محسوب می‌شود

ای بخشاینده و خالق تمامی کاینات، من گناه کارم و تو یکتا بخشنده. پروردگارا! ای خداوندگار من ترمرد من از خواسته‌های والدین و معلمانم، خود گناه محسوب می‌شد.

3-2-3- ارتکاب به گناه به دلیل توجه به غیر از خدا

در باور آگوستین توجه به غیر از حق مایه عذاب و مرتکب شدن به خطا می‌باشد. گناه من آن بود که لذت، عظمت، و حقیقت را نه در او، بلکه در سایر مخلوقات، اعم از خودم و دیگران جست و جو می‌کردم و این چنین خود را مرعوب دام رنج و آشوب و خطا می‌ساختم. در نگاه آگوستین معمولاً معاصی و جنایات، رخ نمی‌دهد مگر به طمع تمتع از مواهب دنیوی یا بیم از کف دادن آنها

را از دیده ی بشر مخفی نگه میداشتی و حتی آن زمان که فرمان تو بر خلاف مقاوله نامه ی یک گروه اجتماعی است، چه کسی می تواند در وظیفه ی اطاعت از آن تردید کند؟ چرا که هیچ اجتماع درستی وجود ندارد، جز اجتماعی که از تو تبعیت می کند.

3-2-8- توصیه به گناهکاران

همانطور که اشاره شد متن کتاب اعترافات علاوه بر خاصیت ادبی اعتراف گونه به مسائل تربیتی و فلسفی نیز توجه دارد و از این جهت در جای جای کتاب محور سخن از خاطره گویی به موعظه و تبیین مسائل هستی از جمله آفرینش تغییر می کند.

خطابه های مستقیم با گناهکاران نوعی از بیان است که این فرد یعنی آگوستین در باب مسائلی هم چون گناه از منظر جامعه و خداوند بیان کرده است

ای گناه کاران به قلبتان بازگردید، به آن کس که شما را خلق کرده متصل شوید. اتصال خود را با او استوار دارید و استحکام بیابید. و در بیانی غیر مستقیم به گناهکاران خطاب می کند که اعتراف به گناهان در نزد پروردگار زیباست، اما این اعتراف که موجبات رحمت خدا را فراهم میکند نباید مورد سو استفاده گناهکاران برای ارتکاب مجدد به گناه شود.

«اثرات معرفتی گناه در این کتاب گاه در قالب اثرات رویگردانی از خدا و گاه در صورت اثرات خودخواهی، عجب، غرور یا کبر، به عنوان منشأ گناه، و گاه در شکل تأثیر توجه به لذات جسمانی به عنوان نتایج گناه نخستین و منشأ گناهان عملی، معرفی می شود»

چه نیکوست نزد تو اعتراف کردن، ای خداوند، و به درگاه تو استغاثه نمودن: «به من رحم کن، و روحم را درمان کن زیرا من در پیشگاه تو مرتکب معصیت شده ام.» چه نیکوست سوء استفاده نکردن از رحمت تو در حق گناهکار تا آن رحمت مستمسکی نشود برای درافتادن مجدد به دام گناه.

3-2-9- اعتراف به اعمال نامشروع در گفتگوی با خداوند

با این حال، بر گناهانم افزوده میشد و زمانی که معشوقه ام را - که همچون مانعی بر سر راه ازدواجم می پنداشتند - از من گرفتم، قلبم که بدو وابسته بود، مجروح و پاره پاره شد و جراحتم مدتها باقی ماند. او در حالی که به آفریقا بازمی گشت، به تو سوگند یاد کرد که از آن پس، به هیچ مردی نظر نکند و مرا با پسر نامشروعی که برایم آورده بود، تنها گذاشت.

باز هم نوع دیگری از الحاد وجود دارد: «آنان خداوند را می شناسند، اما چنان که شایسته ی ذات وی باشد او را نمی ستایند و سپاسش نمی گذارند؟» به دام این گناه نیز درافتادم

منظور او از شریعت گناه عادت کردن به گناه کاری است که مانع از پذیرش شریعت خداوندی می شود پس شریعت گناه، همانا نتیجه ی شدت عادات است که روح را به جانب خود می کشاند؛ حتی به رغم میل خودش. و این به درستی به خاطر آن است که انسان به اراده ی خود می لغزد و جذب گناه میشود. زیرا جز خودم سرشت ظلمانی دیگری نبود که در من گناه کند.

بهبود خواهی بخشید؛ او در یمین تو می نشیند و ما را نزد تو شفاعت می کند. اگر این نبود، من تمام امیدهایم را از دست میدادم. زیرا ردایل من بیشمار و عظیم اند. آری سترگ و فزون از شمار. لیکن تدبیری که تو برای چاره ی آنها می کنی، قوی تر و عالی تر است. (15)

3-2-7- ترسیم سیمای پروردگار بخشاینده

همانطور که در بخش پیشین بررسی کردیم در این بخش نیز سیمای خداوندگاری که آموزش از اوست و آگوستین از درگاه او آموزش می طلبد بررسی می شود.

3-2-7-1- در باب رحمت خدا

در تمام کتاب آگوستین امید به رحمت خداوند و ترسیم چهره خداوندی بخشایشگر موج می زند. فقط یک امیدواری، یک اعتماد، و یک وعده ی محکم وجود دارد و آن، مهربانی و رحمت توست (14).

3-2-7-2- گرفتار کننده گناهکاران

آگوستین باور دارد که نقشه های گناهکاران با قانون خداوندی نقش بر آب شده و گرفتار گناه خویش می شوند. ای ساکن خاموش ملکوت چقدر اسرار آمیزی، خدایا، ای عظمت یکتا که با قانونی نستوه، کوری انتقام جویی را بر سودهای گناهکاران فرو می فرستی

3-2-7-3- خداوند آگاه به کردار بندگان

آگوستین اگرچه گناهکاران را مستوجب عذاب حتمی خداوند به واسطه قانون بی بدیلیش می داند اما به این نکته نیز اذعان دارد که، تو بر گناهان کسانی که به نزد تو معترفند، رحیمی. بما بر این اعتراف کنندگان به درگاه خدا مشمول رحمت او می شونند. تو ناله های ما زندانیان را که اسیر غل و زنجیریم، اجابت می کنی. تو ما را از زنجیرهایی که خود بر دست و پای خود کوبیده ایم می رهانی، مشروط بر آن که به بهانه ی آزادی دروغین بانو سرشاخ نشویم. بنا بر این تسلیم کامل در برابر امر پروردگار از شروط رهایی و آزاد شدن از بار گناهان است و در راه خیرمان که در توست، خود را در معرض از دست دادن همه ی دارایی هایمان قرار دهیم؛ تویی که برترین خیرات هستی.

«می توان گفت که این کتاب جلوه ریزی می ها، موشکافی ها، و تأملات پی گیر آگوستین در خصوص این ریشه گناه در انسان است»

با این همه، خدای من، هنگام فترت عزتم می بخشی، خستگی ام را فرومی نشانی، اعترافاتم را می شنوی، و از گناهانم در می گذاری.

«چنین است که بسیاری اعمال وجود دارد که نزد آدمیان مستوجب محکومیت است، لیک تو آنها را روا نمیداری. این شاید به خاطر آن است که ظاهر هر عمل به نیت درونی فرد و نیز شرایط پنهان آن عمل بازمی گردد. اما هنگامی که تو بر عملی غیر مترقبه و خلاف انتظار فرمان میرانی، عملی که حتی در گذشته به دست خودت ممنوع شده بود، و آن هنگام که خود، دلایل و منطق چنین فرمانی

3-2-12-ترسیم سیمای خود

این است وضعیتی که دارم. با من بگریید، بر من بگریید، ای شمایی که در خویش امیال پاک را احساس می کنید، ای سرچشمه های آثار خوش. چه، شما که این جذبه ها را نمی شناسید، دچار وسوسه نمی شوید. اما تو ای خدای بزرگ، «دعاهای مرا اجابت کن و نگاهی بر من افکن». «بر من به دیدمی رحمت بنگر و شفاعتم کن». اینک من در برابر دیدگان تو، برای خود معضلی شده ام. این دقیقاً همان درد من است.

وانگهی، چنانچه از یک سرود بیش از کلمات قرائت شده متأثر شوم، اعتراف می کنم که گناهم توبه و استغفار را میسزد. پس به همین دلیل ترجیح می دهم سرودها را نشنوم. علاوه بر این، بررسی تحولات درونی وی و نتایجی که پس از آن بدان ها دست یافته است، و تحلیل های فراوانی که در سیر فکری، معنوی و درون نگری های خود در خصوص تأثیرات گناه بیان می دارد، همگی در مجموع نشان می دهند که آگوستین نخست در خویشتن و سپس در سایرین گناه را سدّ و مانع اساسی نیل به معرفت می داند

نتیجه گیری

تفاوت ها و تشابه

1- ادبیات اعتراف در کتاب آگوستین بر مبنای واقعیتی است که در یک دوره زمانی اتفاق افتاده است اما در صحیفه جنس اعتراف از نوع تواضع و فروتنی شخص موحدی است که خود را گناه کار میدانند بدون آنکه گناهی در عالم خارج اتفاق افتاده باشد این حالت بیشتر نشات گرفته از نوع خاصی از عرفان اسلامی است که بزرگان اسلام در آثار و گفته های خود به کار می برند در واقع بیشتر از آنکه خود اعتراف کننده و عملش مورد نظر باشد به نوعی هشدار به مخاطبی است که در حین خواندن دعا به یاد می آورد که گناهان زیادی را مرتکب شده و برای جبران آنها باید توبه نموده و جبران نماید.

2- ادبیات کتاب اعترافات از نظر عاطفی و زبانی یک دست نیست و از حالت دعا و مناجات صورت فلسفی و کلامی به خود می گیرد و این دگرگونی و نوسان در سراسر کتاب مشاهده می شود. مثلاً در اعترافات گناه را به صورت علمی تعریف می کند در صورتی که تشریحگناه به صورت فوق در صحیفه وجود ندارد «گناه استفاده ی غیر مجاز از چیزهای مجاز، و یا فروش آشکار به استفاده کردن از چیزهای ممنوع، و به هر جهت ضدیت با طبیعت خویشتن است». در صحیفه تنها سخن از گناه و آموزش است و متن جنبه توضیحی ندارد.

3- مورد دیگری که در اعترافات وجود دارد و متن صحیفه فاقد آن است تشریح بیش انسان و خداوند نسبت به خطا و گناه است که نشات گرفته از تعالیم فلسفی و اجتماعی آگوستین می باشد و این فلسفه در قالب تشریح تفاوت میان داوری الهی با داوری آدمی نگاشته می شود «اما در میان پلشتی ها، جنایات، و نیز سایر بی عدالتیها، گناهانی هستند که در میان نیکی رشد می یابند».

این من نبودم که این رنج را بر خود هموار می کردم، بلکه «رنج من به دست چیزی بود که در من لانه داشت و آن، گناه بود». به کفاری گناهی که به اختیار صورت پذیرفته بود. اعترافات آگوستین گویای این واقعیت است که گناه واقعاً اجازه توجه به خویشتن و شناخت حقیقی آن را به انسان نمی دهد.

فرزند نامشروع، آذوداتوس، به جمع ما پیوست. تو به او مواهب بسیار عطا کرده بودی. هنوز بیش از پانزده سال نداشت که با ذکاوت خود، بر بسیاری از اشخاص سر آمد و دانش مند پیشی می گرفت. این عطایای توست که من به آنها اعتراف می کنم. پروردگارا، ای خداوند من، ای خالق همه چیز، تو قدری که کژهای ما را راست گردانی. زیرا در این فرزند، هیچ نشانه ای از من وجود نداشت، مگر گناه من. اگر او را با انضباط و قانون تو بار آورده ایم، بی شک از تو و نه هیچ کس دیگر الهام گرفته بودیم

3-2-10-طلب آموزش برای مادر

در متن کتاب آگوستین بارها به مادر خود اشاره کرده و یکی از عوامل رهایی و رستگاری خود را توجهات مادرش می داند.

ای همه ی عزت و حیات من! ای خداوند قلبم، دمی اعمال نیکوی مادرم را که بدان سبب با شادمانی سیاست می گویم، کنار گذاشته، از تو می خواهم که از گناهانش درگذری و مرا به نام آن که طیب زخمهای ماست، اجابت کنی؛ به نام آن کسی که بر صلیبی چوبین آویخته شد و اینک در یمن تو جلوس کرده، ما را نزد تو شفاعت می کند.

مادرم که قلب پاکش در ایجاد و پرورش ایمان راسخ من نسبت به تو سهم به سزایی داشت، مضطرب و پریشان در آشنا کردن من به رموز مقدس، تعجیل داشت. زیرا که می خواست با تقرب جستن و اعتراف به پیشگاه تو و مسیح مقدس، برای تخفیف گناهانم پلایش یابم تا این که ناگاه حال خود را رو به بهبودی یافتم. پس، تممید من با تأخیر انجام شد.

3-2-11-در مزیت اقرار به گناه

آگوستین مزیت اعتراف به گناهانش را در تاثیر بر روی افراد جامعه می داند تأثیری که باعث بیداری قلوب آنان میگردد و آنها را از خواب غفلت بیدار می سازد.

اعتراف بر گناهان گذشته ام که تو آنها را بر من عیان نمودی و مستور داشتی تا در توسعادت خود را باز یابم و روحم را به من ایمان به تو و نیز اراده ی تو تغییر دهم، قلب کسانی را که می خوانند و میشوند، برمی انگیزد. آنان را از خواب حرمان و «عجز» رهانیده، به عشق عطوفت و رحمت تو بیدارشان می سازد و به لطف رحمت توست که ضعیف، قوی می گردد و نسبت به ضعفش آگاهی می یابد. و اما در باب دستکاران، برای آنان نیز شنیدن حکایات گناهان گذشته و کسانی که از آن گناهان رهیده اند، دل پذیر است. آنچه برایشان خوش آیند است، این است که این معاصی، زمانی بوده اند و اکنون دیگر نیستند.

روی گردانی بنده از خداوند می دانند عاملی که باعث اصلی ارتکاب انسان به گناه است.

References

The Holy Quran

1. Augustine, Confessions, translated by Afsana Nejati, Tehran, Payam Mozor, 3rd quarter, 2012, p. 54
2. Faiz al-Islam, Seyyed Ali Naqi, al-Sahifah al-Sajadiya, translation and description, p. 39
3. Porsina, Zahra, "The Effect of Sin on Knowledge in the Confessions of St. Augustine", Review and Comment, 2012 No. 29 and 30
4. Nahj al-Balagheh, translated by Hossein Ansarian, Payam Azadi Publishing House, 1387 edition
5. Amini Mofard, Taghi. (1384). A special motivation effect in Mawlawi's Masnavi prayers. Journal of Persian Literature of Mashhad Azad University, 6.
6. Sahifah Sajjadiyeh, translated by Hossein Ansarian, Hadi Majid Publishing House, first edition, 2018
7. Augustin, Confessions, translated by Sayeh Maithami, Sohrvardi Research and Publishing Office, 5th edition, 2019
8. Alan, G., Binamaten, translated by Payam Yazdan Jo, Tehran, Nasar Center, 1380
9. Johannes Vaughan, A. God, memory and beauty; Manichean analysis of Augustine's Confessions, Tenth Book, Chapters 1 to 38, translated by Fahima Zafarani, Seven Skies Magazine, Volume 18, Sixty-eight and Sixty-nine - serial number 69 Spring 2015, pages 45-56
10. Iqbali, A., and Fatemeh, H., Qur'anic Intertext in Sahifah Sajjadiyeh, Quarterly Journal of Religious Literature and Art, 1389, 1
11. Javadi Ameli, A., Tafsir Tasnim, Isra, Qom, 2018
12. Ragheb Esfahani, Abi Qasim Hossein bin Mohammad. Vocabulary of Quranic

بنابر این تفاوت آنچه متن اعترافات را از یک متن نیایشی به یک متن فلسفی و اجتماعی تغییر میدهد خطابه های مستقیمی است که این فرد یعنی آگوستین در باب مسائلی هم چون گناه از منظر جامعه و خداوند بیان کرده است. در صورتی که در صحیفه سجادیه مفاهیم تربیتی و اخلاقی به صورت دعا و نیایش بیان شده و مولف از آوردن عبارات غیر نیایشی و توضیح در باب سیاست یا اجتماع خودداری کرده است.

4- از دیگر موارد مشابه در مباحث آمرزش خواهی در دو کتاب استفاده از مقوله شفاعت گری پیامبران است مولف صحیفه خداوند را قسم می دهد تا پیامبر را شفیع گناهکاران قرار دهد و از وجود پیامبر برای شفاعت استمداد می طلبد در اعترافات این مضمون با تفاوت نگاه آگوستین نسبت به مقوله پیامبری با این تفاوت وجود دارد که عیسی ع را به واسطه اینکه بخشی از وجود خداوند است و رسالتش شفاعت تمامی گناهکاران است معرفی می کند.

5- مورد دیگر آمرزش خواهی برای والدین است مولف صحیفه دعای کاملی را در این زمینه اختصاص داده و آگوستین نیز در جای جای کتاب به نقش مادر در وارستگی خود اشاره نموده که در بخش پایانی کتاب در بحث مفاهیم اخلاقی و تربیتی بدان بیشتر می پردازم.

6- در زمینه توصیف و ترسیم چهره بخشایشگر خداوند و چهره ای که بنده آمرزش خواه از او به تصویر می کشد دامنه توصیفات در صحیفه بیشتر و پررنگ تر است گاه در یک فراز از صحیفه سجادیه بیش از چند توصیف از چهره پروردگار ارائه شده است به عنوان نمونه «ای آن که باگذشت نیکویش ستوده بودنش را به مخلوقش می نمایاند و بندگان را به پذیرفتن توبه عادت می دهد، و اصلاح شدن تباہ کاران را به توبه می خواهد و ای آن که از عمل بندگان، به اندکش خشنود است و عمل اندک آنان را پاداش فراوانی می دهد» پنج حالت از پروردگار را به نمایش می گذارد که فراوانی توصیفات در این زمینه در کتاب اعترافات کمتر و محدود تر از صحیفه سجادیه است، و در کل آنچه در ترسیم سیمای پروردگار در اعترافات آمده در صحیفه نیز وجود دارد.

7- در زمینه ترسیم سیمای بنده آمرزش خواه دامنه این نوع از توصیف نیز، در صحیفه بسیار پر رنگ تر از کتاب اعترافات است و توصیفات گوناگون هستند.

8- اگر چه دامنه توصیفات از چهره خداوند در صحیفه بیشتر از اعترافات است اما در تصاویر مشترک ارائه شده از خداوند شباهت بسیار وجود دارد و این اشتراک مضمون به حدی است که می توان برش های از دو متن را انتخاب نموده و در متن دیگر به کار برد به عنوان نمونه هر دو مولف در هنگام آمرزش خواهی از عظمت و شگفتی خالق صحبت می کنند و هر دو ضمن آنکه از عظمت خدا سخن به میان می آورند مهربانی رحمانیت و رحیم بودن خداوند را به تصویر می کشند.

9- از جمله نکات مهم و مشترک در دو کتاب این است که هر دو مولف عجب و خود پسندی و تکبر را عامل اصلی گناه و

words. (Gholamreza Khosravi Hosseini, translator). The first edition of Tehran, Mortazavi Publications (1362.)

13. Sabouhi Khameneh, L., Investigation of speech acts of prayer and cursing in Persian language (unpublished Master's Thesis), Ferdowsi University of Mashhad. (1389.)

14. Kalini, Razi. Adequate principles. First Edition. Tehran: Department of History and Education Studies. (1375.)

15. Malek Thabit, M., study of the prayers of Attar Nishaburi. Journal of the Faculty of Literature, Ferdowsi University of Mashhad, 1380.

16. Jalili, Z., Characteristics of Hamad in the Qur'an (examination of the first prayer of the Sajjadiyyah book based on the verses of the Holy Qur'an), Kausar Qur'anic Magazine, No. 63, Fall 2017

17. Hekmat, Z., The role of love in Augustine's life, Zohra Hemet, Hekmat and Maraft Information Monthly, May 2018, No. 2 (38 in a row)

18. Bahrani, p., a comparative study of some dimensions of divine love from the point of view of Molavi and Augustine, "Qubasat-e" eighty-eighth and special issue of "Zhan" for the philosophy of mysticism

19. Kakai, A., Examination and criticism of the connection between death and sin in the works of Augustine the saint, Scientific Research Journal of Comparative Theology, Volume 7, Number 16, Fall and Winter 2015

20. Porsina, Z., The effect of sin on knowledge in the confessions of St. Augustine, Review and Commentary Magazine, Article 15, Volume 8, Number 29-30, Spring 2012, Pages 429-451